

ORIGINILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL MILITAR ROMÂNESC-REPERE IATRO-ISTORICE

THE ORIGINS OF ROMANIAN MILITARY MEDICAL EDUCATION IATRO HISTORICAL LANDMARK

Asist. univ. drd. **Alexandru Keresztes**, prof.univ. dr. **Liliana Rogoza**
 Universitatea „Transilvania” din Brașov, Facultatea de Medicină,
 Autor corespondent: **Alexandru Keresztes**, e-mail alex0ker@yahoo.com

Abstract:

The beginnings of the nineteenth century found the Romanian Principalities with multiple problems regarding the lack of healthcare organization, shortage of health personnel and auxiliary health personnel, as well as the lack of health education, total ignorance of the elementary rules of hygiene of the population, plague, cholera, variola or malaria being the most dreaded diseases that decimated the population, with poor knowledge of health measures and basic preventive protection methods.

Arose as a necessity imposed by the social and military development, appearance and conduct of the major campaigns of conquest and great conflagrations, on increasingly wider territories, which gradually exceeded the borders of the belligerent states and engaged a large amount of people, the Military Medicine has evolved with the general medical and military progress, thus generating itself the progress of the two arts and sciences, at the same time.

Key-words: Medical Education, Military Medicine, Carol Davila, National School of Medicine and Pharmacy

Ultimul sfert al veacului XVIII a fost marcat de frământări care vor genera evenimente decisive pentru istoria modernă a lumii.

La 21 iulie 1774 se încheie războiul rusoturc, care va permite Rusiei învingătoare accesul deplin la Marea Neagră, o etapă importantă în expansiunea acestui imperiu.

Cu doi ani înainte Rusiei, Prusia și Austria iau parte la prima împărțire a Poloniei, punând capăt celor două secole de existență a imperiului polono-lituanian, permițând celor trei imperii invadatoare o nouă și importantă dezvoltare.

Peste Ocean, cele treisprezece colonii adoptă, la 4 iulie 1776, „*Declarația de independență*” față de imperiul britanic, devenită fapt șapte ani mai târziu, odată cu încheierea războiului de independență, iar în anul 1789, George Washington devine primul președinte al Statelor Unite ale Americii.

În același an, la 14 iulie, Căderea Bastiliei marchează începutul Revoluției franceze. Cincisprezece ani mai târziu, Napoleon Bonaparte devine împărat și pornește marile sale campanii militare în Europa.

Apărută ca o necesitate impusă de dezvoltarea socială și militară, de apariția și

derularea marilor campanii de cucerire și a marilor conflagrații, pe teritorii din ce în ce mai largi care treptat au depășit limitele statelor beligerante și au antrenat populații tot mai numeroase, medicina militară a evoluat odată cu progresul general medical și militar, generând ea însăși progresul acestor două arte și științe în același timp.

Principatele Române, la începuturile secolului XIX, se confruntau, cu multiple probleme, una dintre acestea fiind lipsa de organizare sanitară, lipsa personalului medical și sanitar auxiliar, dar și lipsa de educație sanitară și totală ignoranță față de regulile elementare de igienă ale populației, țara fiind bântuită permanent de cele mai cumplite epidemii.

Ciuma, holera, variola și paludismul sunt descrise în documentele ce fac referire la acele vremuri, ca fiind cele mai de temut maladii ce decimau populația, lipsită de măsuri sanitare, de asistența medicală necesară, de cele mai elementare măsuri de protecție profilactice.

Scrisorile lui Ion Ghica, „*Istoria Higienii*” a lui I.Felix, „*Istoria Bucureștilor*”, scrisă de Ionescu Gion, constituie mărturii despre acele

vremuri, fiind relatate măsuri naive sau empirice, cu personal sanitar auxiliar improvizat, recrutat din rândul celor fără nici un fel de pregătire. Cât despre cei care practicau medicina acelor vremuri, aceștia proveneau din rândul italienilor, evreilor, bulgarilor, grecilor, veniți din Fanar, ori austrieci și saxoni, din Imperiul austro-ungar. Clasa boierilor, singura de altfel cu acces la învățătură în acele vremuri, considera o degradare a prestigiului ei, practicarea unei asemenea profesii.

Dintre cei care practicau medicina acelor timpuri, marea lor majoritate erau simpli *felceri, calfe de spițeri, patroni sau magiștri în chirurgie*, unii dintre ei având doar dreptul de a executa prescripții medicale. S-au aflat printre aceștia și *dohtori*, cu diplome false ori cumpărate, fără să fi absolvit vreo școală de medicină.

Începând cu anul 1809, se iau primele măsuri de organizare sanitară, stabilindu-se primele *cordoane sanitare*, se înființează *lazarete de carantină* pentru călătorii și mărfurile venite din afara granițelor țării, iar prin aceste firave acțiuni sanitare, treptat, epidemia de ciumă se stinge spre anul 1830.

Bazele organizării Serviciului Sanitar se materializează odată cu apariția Regulamentului Organic, în anul 1831, care constituie prima legislație sanitară reală a Țărilor Românești. Sunt stipulate măsuri reale, cu caracter științific, pentru prevenția bolilor infecto-contagioase, sunt prezentate, pentru prima oară, măsuri de asistență medicală pentru bolnavi, săraci, copii orfani sau abandonati, sunt prescrise reguli de salubritate urbană, este precizat rolul diferitelor organizații publice în administrația sanitară.[4]

Conform tratatului de pace și a dispozițiilor Regulamentului Organic, guvernatorul rus, generalul Kisseleff, înființează 3 regimente (polcuri) în Muntenia, compuse din câte 2 batalioane și 2 escadroane și 1 regiment în Moldova, compus dintr-un batalion și un escadron, în anul 1830. Acestor armate permanente, denumite *miliție pământescă* în Muntenia și *strajă pământescă* în Moldova, create în scopul asigurării ordinii în interiorul granițelor, nefiind suficiente, li se adaugă așa-numitele formațiuni teritoriale: *potecași* (în munți), *cordonași* (pe Dunăre), pentru a asigura paza frontierei și *dorobanți*, pentru poliția

interioară. Acestea au constituit nucleele viitoarei armate a Țărilor Românești.

În privința serviciului sanitar militar, acesta este organizat, determinat fiind de nevoile armatei. Totuși, prima formațiune sanitară militară este înființată, la 1803, de către Constantin A. Ipsilante, sub forma unei infirmerii de panduri, în apropierea Mănăstirii Radu Vodă. La 1833 încep să se organizeze primele spitale militare, astfel că, în anul 1838, Almanahul „*Kurți și al Statului din Prințipatul Valahii*”, este amintit Spitalul Militar din București, situat în incinta Mănăstirii Mihai Vodă, cu un număr de 130 bolnavi, la Craiova unul cu 40 de paturi, unul la Brăila cu 24 și câte unul la Călărași, Giurgiu, Zimnicea și Cerneți, fiecare cu câte 10 paturi, ce aveau încadrate câte un doctor, o moașă și personal auxiliar militar. De asemenea, în anul 1833, este inaugurat la Iași, Spitalul Militar, sub directa coordonare a *Ștab-dohtorului Iacob Ch.S. von Czihack*, iar la Galați, în anul 1837, se construiește o cazarmă cu spital militar. [5]

Documentele ce fac referire la acele vremuri, consemnează un număr de 4700 de oameni ce încadrau armata Munteniei, iar cea a Moldovei era slujită de 1100 de soldați. Rusia avea ca scop politic înlăturarea trupelor turcești din Principate, iar prin izolarea realizată de cordonul sanitar și vama de pe Dunăre și Prut, urmarea întărirea așa zisului protectorat, ca mai apoi, la prima ocazie ivită, să anexeze Principatele Române, explicându-se și de ce, conducerea serviciului sanitar revenea medicului șef al trupelor de ocupație rusești, Christian Witt, apropiat al generalului conte Paul Kisseleff.

Înființarea și reala organizare a serviciului militar a început sub domnia lui Barbu Știrbey, ce a guvernat între anii 1849 – 1856. Acesta avea o aleasă cultură, asimilată în Franța, unde își desăvârșise studiile. În ciuda politicii austrofile, din rațiuni tactice, a păstrat în permanență legătura cu Franța, unde călătorea anual și unde avea mulți prieteni influenți. Ceea ce i-a atras atenția în organizarea serviciului militar a fost absența serviciului sanitar militar, a cărui lipsă era acută. A realizat că pentru organizarea acestuia are nevoie de o persoană bine pregătită, energică și pricepută, orientându-se către relațiile sale franceze. Coincidența sau nu, pe tronul Franței se găsea, Napoleon al- III-

lea, cunoscut prin îndemnurile politice și simpatia manifestate pentru poporul latin aflat la Poarta Orientului. Astfel, Domnul Țării Românești, se adresează, prin intermediul consulului francez de la București, rugămintea de a solicita guvernului francez, un medic destoinic, capabil pentru reformarea serviciului sanitar, a Spitalului Oștirii, de a se ocupa de formarea profesională a *geraților, meșterilor și magiștrilor în chirurgie*, similari cu „*les officiers de santé*” din Franța, dar și pentru a pune bazele unui serviciu sanitar civil, pe lângă cel militar. [4]

După relatările doctorului C.D.Severeanu, în memoriile sale, decanul Facultății de Medicină din Paris „...*pusese un anunț, prin care aducea la cunoștință că atât în Persia, cât și în Valahia, era trebuință de câte un medic pentru a organiza serviciul sanitar al țării respective și a deveni în același timp medicul Domnitorului...*”. Conform avizului Facultății de Medicină din Paris, guvernul francez l-a recomandat pe tânărul medic François Charles Davila. Primind propunerea, acesta părăsește ideea de a mai urma cursurile Școlii de la Vale-de-Grâce, alegând Țara Românească, printr-un angajament semnat pentru 3 ani. [4,6]

Cine era, de fapt, medicul François Charles Davila ?

S-a născut în urmă cu 182 de ani în localitatea Avila, lângă Palermo, Italia, purtând numele de Carlos Antonio Francesco d'Avila, probabil fiind fiul cunoscutului muzician Franz Liszt și al contesei Marie d'Agoult. Primii zece ani ai vieții și-i petrece la Frankfurt, ulterior ajungând la Limoges, în Franța, unde începe să învețe limba franceză în același timp începând și liceul.

Între anii 1843-1845 studiază la Nantes, ca elev stagiar în farmacia lui Leon le Sant, moment al vieții în care e posibil să se fi îndrăgostit de tehnicile farmaceutice, mai târziu fiind cel ce prepară faimoasele „*picături Davila*” – tinctură compusă din extract alcoolic de scortisoară, tinctură de opiu, ulei de mentă și revent - extrem de benefice în ameliorarea vărsăturilor din cadrul holerei.

Își continuă studiile la Angers între 1845-1847, în paralel fiind și stagiar în farmacia lui Olivier C., tot aici desăvârșindu-și instrucția medicală în cadrul Școlii preparatoare de medicină și farmacie (01.11.1847 – 1850). Din

anul 1850 ajunge la Paris, unde urmează cursurile Facultății de Medicină, pentru a ajunge doctor în medicină, facultate pe care o va absolvi în februarie 1853, susținând lucrarea de doctorat cu teza intitulată „*Profilaxia sifilisului*”. [2]

Anul 1853 va fi și anul în care sfetnicii domnitorului Barbu Știrbei Voda fac un anunț către Facultatea de Medicină din Paris prin care solicită un doctor care să vină la Curte pentru a se ocupa de organizarea serviciului medical al armatei, dar să fie, totodată, și medicul personal al domnitorului. Consulul francez Béclard (căsătorit cu una din fiicele lui Barbu Catargiu și fiul decanului Facultății de Medicină din Paris) face cunoscută solicitarea la Paris, iar cel recomandat nu va fi altul decât Carol Davila. [3]

Ajunge în Țara Românească în luna martie a anului 1853 la vârsta de 25 de ani, după ce și luase doctoratul și a ajutat la stingerea epidemiei de holeră din Champique și Cherre (1849).

Odată ajuns în țară, se mută într-o locuință întunecoasă și plină de igrasie, pe malul Dâmboviței, unde contactează un reumatism articular acut, apoi rămâne cu o sechelă postreumatică (anchiloza articulației cotului drept), aceasta fiind o posibilă explicație pentru postura adoptată cu brațul drept la spate, poziție întâlnită și în celebra sculptura a lui Carol Storck, existentă în fața Facultății de Medicină, inaugurată la 13 octombrie 1903 (figura nr.1).

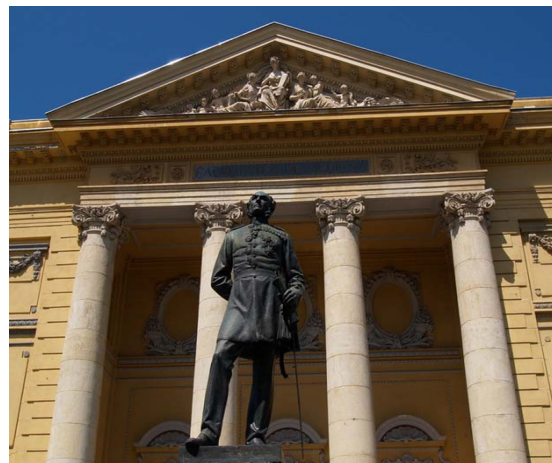

Figura nr.1

La scurt timp după sosirea în țară, este numit Șef al Spitalului Oștirii de la Mihai Vodă, unde introduce simțul răspunderii și spiritul de disciplină, implementează noi metode de tratament (cum ar fi, la noi, transfuzia de sânge),

precum și vaccinarea antivariolică. Datorită activității sale deosebite, la circa 3 ani de la sosirea în țară, este avansat în funcția de “*supra medic*” al oștirii, iar contractul său de angajare i-a fost prelungit cu încă șase ani.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza este cel care îl avansează la gradul de general, ca în vara anului 1859, prin decret publicat în Monitorul Oficial să fie numit în funcția de medic superior al tuturor trupelor din Principatele Române, iar începând cu anul 1862 este numit Șef al Serviciului Sanitar al României unificate, funcție echivalentă în zilele noastre aceleia de ministru al Sănătății.

Printre realizările sale cele mai de seamă rămâne reorganizarea și edificarea învățământului medical românesc. În anul 1855 înființează o școală secundară de chirurgie cu program școlar teoretic liceal și sanitar militar, dar în scurt timp, oponenți filorusi inițiază demersuri pentru desființarea școlii. Obține sprijin adresându-se guvernului francez, care se obligă să mențină școala pe cheltuiala sa, iar domnitorul Dimitrie Ghica emite un Opis Domnesc (decretul domnesc 1092/1857) pentru menținerea instituției. La scurt timp, generalul dr. Carol Davila (figura nr.2) o transformă în Școala Națională de Medicină și Farmacie, forma de învățământ recunoscută și în Occident, printr-un decret emis de Napoleon al III-lea. După 10 ani, în anul 1869, înființează Facultatea de Medicină din București. [7]

Figura nr.2

Între timp s-a preocupat de înființarea învățământului farmaceutic și veterinar, dar a fondat și numeroase societăți medicale (Asociația medicilor români) și reviste de

specialitate - “Monitorul medical”, “Gazeta spitalelor”.

Împreună cu horticultorul austriac *Ulrich Hoffman* înființează Grădina Botanică din București, având ca și scopuri cunoașterea, recreerea, dar și resursă pentru preparatele farmaceutice.

Devotat învățământului, preocupat de aprofundarea bazelor chimice, fiziologice și farmacologice experimentale ale terapiei medicamentoase, a publicat o lucrare monumentală, vastă, în patru volume “*Tratat de terapeutica și materia medica*”

Personalitate de mare ținută morală, a avut multiple preocupări în domeniile medicinei interne, epidemiologiei, chirurgiei abdominale și ortopediei, a introdus în spitale tratamente moderne și analizele de laborator, precum și concursurile medicale și stagiile obligatorii în spitale.

În cadrul Spitalului Militar Central a creat primul laborator de analize chimice, a contribuit la apariția primei “*Farmacopei Române*” și a fondat la București, filiala Română a Crucii Roșii Internaționale (în 1876).

În anul 1861 a întemeiat un azil pentru orfane provenite din mahalalele Bucureștiului, inițial constituit în casa soției sale, Ana Davila, cunoscut drept Orfelinatul de fete din Dealul Cotrocenilor, ulterior mutat într-un edificiu nou, construit la inițiativa soției domnitorului Cuza și luând numele de *Elena Doamna*, iar peste câțiva ani a înființat și un orfelinat pentru băieți. De asemenea, îi aparține ideea de a introduce consultațiile gratuite din spitale pentru bolnavii săraci și, totodată, participă la stingerea unor epidemii din țară.

În calitate sa de șef al serviciului medical militar, își aduce contribuții esențiale la reformarea serviciului balnear românesc, aflat într-o stare deplorabilă. În acest sens, dispune trecerea la sisteme moderne de exploatare a apelor minerale, precum și la actualizarea unor analize. Propune și regândește extinderea și construirea de noi instituții balneare la Pucioasa (1864), realizează curățirea izvorului 1 de la Căciulata, protejarea acestuia de viiturile Oltului, dezvoltă cercetarea în domeniul balneologiei, publicând un catalog al apelor minerale ce va însoți mostrele de ape de la Viena. În urma demersurilor sale faima apelor românești depășește granițele țării prin

participarea la expozițiile de la Viena(1873), Bruxelles(1893), Paris(1889). În acest sens, chiar împăratului Napoleon al III-lea i-au fost recomandate apele de la Căciulata, cu recunoscute efecte benefice în patologia renală.

Studiind prodigioasa sa activitate, putem afirma că s-a dăruit cu întreaga sa ființă activității desfășurate. De altfel, edificatoarea este afirmația sa “...găsind pe malurile Dunării noua patrie, România , Franță a Orientului, în ideile tradiționale si aspirațiunile de civilizațiune ale surorii celei mari , am devenit, cu inima și cu fapta, cetățean român”. A fost un om tenace, calm și răbdător în realizarea obiectivelor sale, și-a respectat cu sfințenie crezul, pe care l-a caracterizat în următoarele cuvinte: ”Operele noastre trebuie să supraviețuiască. A face bine este misiunea împlinirii umane”. [1]

Bibliografie

1. Diaconescu M., Oameni și fapte din Istoria Medicinii Militare Românești, Ed. Pro Transilvania, București, 2005
2. Gheorghe, S. “Istoria medicinei militare românești”, Fundația G-ral. Mr. C. Zamfir, București, 1996.
3. Gomoiu , V. “Din istoria medicinei și a învățământului medical în Romania”, București, 1923
4. Marinescu, N , Ioan D., ”Istoricul învățământului sanitar militar în România”, București, 1935
5. Pârvulescu N., ”Originile și evoluția serviciului sanitar militar”, Revista Sanitară Militară Nr.1 / 1930.
6. Șerbănescu I., ”Bibiografia repausatului Medic Inspector General de Divizie Carol Davila”, Revista Sanitară Militară, septembrie, 1897.
7. Ursea, N. - Enciclopedie medicală românească, Ed. Universitară Carol Davila, București , 2009